

ელექტრონული არჩევნები - როგორც თანამედროვეობის გამოწვევა

აბსტრაქტი: თანამედროვე სამყარო მუდმივად მიისწრაფვის გაციფრულებისაკენ. ბიზნესები და მთავრობაც უკვე გადაერთნენ ონლაინ პლატფორმაზე. თუმცა, ამ სისტემაზე ჯერ არ გადასულა არჩევნები და საარჩევნო გარემო. სტატიაში მიმოხილულია ელექტრონული არჩევნების როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი მხარეები. სტატიის ავტორების დასკვნით, სამყაროს განვითარების ტემპებიდან გამომდინარე, აუცილებელია ქვეყნები მზად იყონ ელექტრონული არჩევნების ჩასატარებლად.

საკვანძო სიტყვები: კოვიდ-19, ონლაინ ბიულეტენი, დისტანციური არჩევნები, საარჩევნო სისტემები

Jilda Khubulia, Rona Pertia

Electronic election as a challenge of modern age

Abstract: *The modern world is constantly striving for digitization. Businesses have completely switched to the online platform. Even the government has switched to the online platform but the online system has not switched to elections and the election environment. It has its positive and negative sides. On the positive side, it reduces the risk of infection and reduces the risk of infection. At the same time, it will pay the civil debt provided by the Constitution and show high cultural activity in the elections. It should mention the vicious sides of elections and what could be more vicious than data rigging as a result of hacking operations. The majority of the electorate may also be less active. Because it is less understood in modern equipment and devices. The downside is almost equal doses. However, it should be clearly stated that if the world is evolving very fast, it is necessary to be ready for electronic elections.*

Key words: COVID 19, online bulletin, Remote elections, electoral systems.

2019 წლის მიწურულს ჩინეთში აღმოცენებულმა COVID-19-ის სახელით ცნობილმა ვირუსმა სრულად შეცვალა მუდმივად მოძრავი სამყარო, მეტიც, დინამიკა გაურკვეველი დროით შეწყდა. სოციუმი შიშმა და შფოთვამ მოიცვა. სიკვდილიანობის მაჩვენებელი ყოველდღიურად იზრდებოდა (პერიოდულად მცირდება). ეს ყველაფერი ადამიანის ცნობიერებაზე ძალიან ცუდად აისახა. ადამიანები ერთმანეთს დააშორა. ცოცხალი კომუნიკაცია დღითიდღე კლებულობდა. ზოგადად, სოციუმი მუდმივად იცვლებოდა/იცვლება და სოციალური ინტერაქციის პროცესში. სახელმწიფო მმართველობის ფორმებიც კი გადავიდა ონლაინ რეჟიმში. ბიზნესები გაკოტრებისაგან თავის არიდების მიზნით აქტიურად და სწრაფად ონლაინ პლატფორმაზე გადაერთნენ. ურთიერთობები მოექცა ჩარჩოში. მთავარი მიზანი გახდა ვირუსის გავრცელებისათვის ხელის შეშლა. თუ თავდაპირველად პირბადის ტარების მაჩვენებელი იყო 20%, დღეს პირბადის ტარების მაჩვენებელმა მიაღწია 70 %-ს. კოვიდ 19 (რომელსაც ხშირად კერძო დიალოგებში მოიხსენიებენ, როგორც ბიოლოგიური ომს) სრულიად მოულოდნელად დაატყდა სამყაროს თავს და დააყენა მრავალი ახალი გამოწვევის წინაშე. როგორც განვითარებული, ასევე განვითარებადი ქვეყნები ერთნაირად უძლური აღმოჩნდნენ ახალი კორონა ვირუსის წინაშე.

არაერთი კონფერენცია და სამეცნიერო ნაშრომი ეძღვნება ადამიანთა ქცევას პანდემიის დროს, შესაბამისად, დიდი ძალისხმევაა მიმართული ალტერნატიული გზების გამონახვისკენ, რათა გაჩერებული სამყარო ისე ამოძრავდეს, რომ ადამიანის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას არ შეექმნას საფრთხე. მედიკოსთა მიერ აღიარებულია, რომ ვირუსისაგან დაცვის ერთ-ერთი საშუალება პირბადის ტარებაა, თუმცა, ეს არაა სრული პრევენცია.

პანდემიისგან შექმნილი რეალობა გაცილებით რთულია, ვიდრე მისი წარმოდგენა შეიძლება. ყველა სფერო დადგა პრობლემების წინაშე, მათ შორის საარჩევნო გარემო და ზოგადად, საარჩევნო სისტემა, მით უმეტეს, რომ მსოფლიო საარჩევნო სისტემის მრავალფეროვნებით გამოირჩევა. ნებისმიერი დემოკრატიული მმართველობის მქონე ქვეყნისათვის პრიორიტეტულია დემოკრატიული არჩევნების ჩატარება მინიმალური ზარალით. ამისათვის საჭიროა ალტერნატიული გზების მოძიება. არ არსებობს უფრო ეფექტური ალტერნატიული გზა, ვიდრე ელექტრონული საარჩევნო სისტემის შემუშავება და დანერგვა. გამოწვევა ძალიან დიდი და მრავალფეროვანია.

არჩევნებში მაღალი აქტივობით გამოირჩევიან 55 წელს გადაცილებული ადამიანები, რომლებიც რისკის ჯგუფს მიეკუთვნებიან პანდემიის რეალობაში. საარჩევნო უზნებთან შეინიშნება რიგები მაღალი აქტივობის გამო, რაც ზრდის კოვიდის გავრცელების საფრთხეს. ამ მიზეზით 2020 წელს არაერთ ქვეყანაში საპრეზიდენტო, საპარლამენტო და ადგილობრივი არჩევნები გადაიდო. დემოკრატიულ სამყაროში არჩევნების გადადება მოსდევს კრიზისული პერიოდი. არჩევნების გადადება კი თავის მხრივ, ბევრ უარყოფით ფაქტორს განაპირობებს, მათ შორის ორს განსაკუთრებით გამოვყოფდით:

- ა. უკვე არჩეული ადამიანებისათვის მანდატების გახანგრძლივება და შესაბამისად, მათ მიერ მიღებული გადაწყვეტილების ან კანონის ლეგიტიმურობა დგება კითხვის ნიშნის ქვეშ;
- ბ. შეიძლება ვადის უნებურმა გახანგრძლივებამ გამოიწვიოს მმართველებში დიქტატურა და ავტორიტარიზმი.

შემოგთავაზებთ უჩვეულო სტატისტიკას: COVID 19-ის გამო 70-ზე მეტმა ქვეყანამ გადადო არჩევნები, 100-ზე მეტმა ქვეყანამ - ადგილობრივი არჩევნები, 2020 წლის 1 მარტიდან თითქმის ერთი წლის განმავლობაში გადაიდო 50-ზე მეტი რეფერენდუმი. ამ სახელმწიფოებს შორის იყო პოლონეთი და სერბეთი. თითოეული სახელმწიფოს მიზანს წარმოადგენდა უსაფრთხოებისათვის ჰიგიენური ნორმების დაცვა და ამავდროულად, არჩევნების ჩატარება აბსოლუტურად დემოკრატიულ გარემოში. არსებულ გამოწვევებს დაუპირისპირდა სამხრეთ კორეა, რომელმაც არჩევნები ჩაატარა და შედეგებიც აღიარა ლეგიტიმურად, რამეთუ 11-მა მილიონმა მოქალაქემ მიიღო მონაწილეობა არჩევნებში და 26.7%-მა ხმა ფოსტის მეშვეობით მისცა, რამაც ხელი შეუწყო საარჩევნო უზნების განტვირთვას. საფრანგეთში არჩევნები ორტურიანია და რადგან პირველ ტურში წინასწარ გაცემული რეკომენდაციების დაცვის გამო ამომრჩევლის დაბალი აქტივობა დაფიქსირდა, წარუმატებელი აქტივობის შემდეგ მეორე ტური საერთოდ გადაიდო. მსგავსი ვითარება იყო იაპონიაში.

საქართველოში დღემდე შერეული (მაჟორიტარულს + პროპორციული) საარჩევნო სისტემაა დამკვიდრებული. 2020 წელს საქართველოში პირველად ჩატარდა არჩევნები ასეთი პროპორციით 120/30 უმაღლეს საკანონმდებლო ორგანოში 120 დეპუტატი იყო წარმოდგენილი პარტიული სიით, ხოლო 30 მაჟორიტარულით). თუ წინა არჩევნებზე 2016

წელს 45 მილიონი დაიხარჯა, მოსალოდნელი იყო, რომ ეს თანხა გაიზრდებოდა მომდევნო არჩევნებზე. საპარლამენტო არჩევნებამდე რამდენიმე დღით ადრე საგანგებო მდგომარეობა გაუქმდა და არჩევნები ჩატარდა. როგორც მოსალოდნელი იყო, ხარჯი გაიზარდა, რადგან დაახლოებით 20000 თანამშრომლის დამატებისა და მათი გადამზადების საჭიროება დადგა ჰიგიენური ნორმების მაღალ დონეზე დასაცავად. მიუხედავად ამისა, ელექტრონული ფორმით არჩევნების ჩატარების შესახებ საკითხი არ განხილულა. უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ 2015 წელს, როცა საქართველოს მოსახლეობა აღიჭურვა ID ბარათებით, საქართველოს მაშინდელი იუსტიციის მინისტრი თ. წულუკიანი აცხადებდა, რომ საქართველო მზად იყო ელექტრონული არჩევნების ჩასატარებლად, მაგრამ ეს ფაქტი ეჭვქვეშ დადგა მას შემდეგ, რაც 4,9 მილიონი მოქალაქის პირადმა ინფორმაციამ გაჟონა 2020 წლის ჰაკერულ ფორუმზე. (მართალია, მოგვიანებით დადასტურდა, რომ ეს მონაცემები 2011 წლის იყო და მოიცავდა ინფორმაციას როგორც გარდაცვლილების, ასევე არასრულწოვნების შესახებ. ეს მონაცემები ასევე შეიცავდა მოქალაქეების სახელსა და გვარს, პირად ნომრებს, მამის სახელს). ეს ფაქტი არჩევნების ელექტრონული ფორმით ჩატარების სანდოობას მაინც ეჭვქვეშ აყენებს.

თუკი თვალს მივადევნებთ მოვლენათა განვითარებას, პროცესები სოციუმისაგან დამოუკიდებლად ძალიან სწრაფად ვითარდება და საჭიროა საზოგადოება ტრანსფორმირდეს და ისე მოერგოს აღნიშნულ ვითარებას, რომ არ მოხდეს ძირეული და ფუნდამენტური სტანდარტების დარღვევა. საჭიროა აქტიურად განიხილებოდეს საკითხი არჩევნებში ფოსტის მეშვეობით ხმის დაფიქსირებისა ან ელექტრონული საარჩევნო სისტემის დაგეგმვის შესახებ. მთავარ პრობლემად დარჩება, რამდენად უსაფრთხო და რამდენად დაცული იქნება ეს ტოტალური გაყალბებისაგან?

მიუხედავად იმისა, რომ ძალიან სწრაფად შეიქმნა არაერთი ვაქცინა ვირუსის დასამარცხებლად, კოვიდ 19 დღემდე თანამედროვე სამყაროს რთული რეალობაა და სოციუმმა უნდა ისწავლოს ვირუსთან თანაცხოვრება, რათა ისედაც დაბრკოლებული წინსვლა არ შეწყდეს. ბრიტანეთში უკვე მეორედ გადაიდო არჩევნები, მაგრამ გვაქვს ვირუსს დაპირისპირებული და მისგან ერთ-ერთი ყველაზე დაზარალებული ქვეყნის - აშშ-ის მაგალითი. აშშ-ში ხმის მიცემა ხდებოდა როგორც ფოსტის საშუალებით, ისე ტრადიციული მეთოდითაც და არჩევნები შედგა, შედეგი კი ლეგიტიმურად აღიარებულია. მოკლედ განვიხილოთ, როგორ გამოიყურება აშშ-ში ჩატარებული არჩევნები. თუკი ამომრჩეველს

სურს არჩევნებში დისტანციურად მიიღოს მონაწილეობა, უნდა დარეგისტრირდეს იანვარში. მან უნდა განაცხადოს, რომ სურს მიიღოს ბიულეტენი ელექტრონული ფორმით. რეგისტრაცია უნდა გაიაროს შემდეგ ვებგვერდზე: <http://www.FVAP.gov>-ზე. ამომრჩეველმა ბიულეტენი უნდა ამოიბეჭდოს და დაადასტუროს ხელმოწერით. განაცხადს ზუსტად მიეთითება საკონტაქტო ინფორმაცია, შემდეგ კი ეგზავნება ადგილობრივ საარჩევნო კომისიას, საიდანაც უკავშირდებიან და ეგზავნებათ ბიულეტენი ელექტრონული ფორმით არჩევნებამდე 45 დღით, ხოლო განმეორებითი ტურის შემთხვევაში 30 დღით ადრე. შევსებული ბიულეტენი ფოსტის საშუალებით უნდა დაუბრუნდეს საარჩევნო კომისიას საარჩევნო დღის დასრულებამდე, ასევე ბიულეტენის უსაფრთხოება კონტროლდება სხვადასხვა ვებგვერდის მეშვეობით. სხვადასხვა შტატს ხმის მიცემის განსხვავებული პროცედურა გააჩნია (იხ. აქ <http://www.fvap.gov/>).

რატომ უნდა ტარდებოდეს არჩევნები ელექტრონული / დისტანციური ფორმით? ეს კითხვა საზოგადოებაში არსებობს და იქნება. ელექტრონული ფორმით არჩევნებს აქვს ბევრი დადებითი მხარე. მასში მონაწილეობა უსაფრთხოა, ამომრჩევლის ხმები უფრო დაცულია გაყალბებისაგან. როგორც ფულია საბანკო ანგარიშზე უფრო დაცული, ვიდრე ქეშის სახით. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით M2B.GE-მ თავის გვერდზე ჩაატარა გამოკითხვა, სადაც გამოკითხულთა 57% დათანხმდა ინტერნეტით ხმის მიცემის შესაძლებლობას. წინააღმდეგი კი 38% იყო. ელექტრონული არჩევნების მთავარი პრობლემა და დაბრკოლება არის გაყალბების საშიშროება, მაგრამ დამატებითი უსაფრთხოებისთვის შესაძლებელია ბლოკჩეინ ტექნოლოგიის გამოყენებაც.¹

ისეთ ქვეყანაშიც კი, როგორიც იაპონიაა, ჯერ კიდევ ვერ ხერხდება არჩევნების სრულად ელექტრონული სისტემით ჩატარება, ძნელია, ამისი განხორციელება საქართველოში. თუმცა, არის რესურსი, რომ არჩევნები შერეული ფორმით მაინც ჩატარდეს. ეს დაზოგავს ხარჯს. საქართველოს მოსახლეობის დიდი ნაწილი ცხოვრობს დედაქალაქში და აუცილებელია მათი ტრანსპორტირება იურიდიულ მისამართებზე, ძირითადად, სამარშრუტო ტაქსებით, რაც არ დაგვჭირდება და ეს რეალური და ანგარიშგასაწევი დანაზოგი იქნება. უცხოეთში არალეგალურად მცხოვრები ქართველები ვერ ახერხებენ არჩევნებში მონაწილეობას, რაც

¹ 6. <https://m2b.ge/post/230699-arcevnebi-internetit-sesazleblobebi-da-safrtxeebi>

გამოსწორდება ელექტრონული არჩევნების შემთხვევაში. ასევე დაიზოგება ქალაქი, რაც ნაკლებ ეკოლოგიურ ზიანს მოუტანს სამყაროს.

ამრიგად, დაკვირვებამ და ანალიზმა აჩვენა, რომ მსოფლიო და მათ შორის საქართველო სათანადოდ არაა მზად ჩატარდეს არჩევნები ელექტრონული ფორმით, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველომ 2015 წელს განაცხადა მზაობა ელექტრონული არჩევნებისთვის. დღეს ეს თემა უფრო მნიშვნელოვანი და აქტუალურია, ვიდრე მაშინ. ელექტრონულ არჩევნებს აქვს როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი მხარეებიც, თუმცა, დროული იქნებოდა მცდელობა იმისა, რომ თავდაპირველად შერეული ფორმით ჩატარდეს, შესაბამისად, იმდენად მაღალ დონეზე უნდა იყოს დაცული პირადი მონაცემების შემცველი ინფორმაცია, რომ მოქალაქეს არ ჰქონდეს დაუცველობის შეგრძნება, რამაც შეიძლება მას არჩევნებში მონაწილეობაზე უარი ათქმევინოს.

გამოყენებული ლიტერატურა და ინტერნეტწყაროები:

მაცაბერიძე მ. *არჩევნები და საზოგადოება*, თბ.: „მეცნიერება“. 2003.

შონია. მ., *ზოგადი სოციოლოგიის საფუძვლები*. თბ.: 2013.

საქართველოს საარჩევნო ადმინისტრაცია საქართველოს პარლამენტის 2020 წლის 31 ოქტომბრის არჩევნების შუალედური ანგარიში (31 აგვისტო – 10 ოქტომბერი) 2020 წ., ოქტომბერი.

საერთაშორისო საარჩევნო სტანდარტების გამოყენება. ევროპის საბჭოს სახელმძღვანელო სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებისათვის . ევროპის საბჭო 2017 (ქართული თარგმანი).

(<http://www.fvap.gov/>)

<https://m2b.ge/post/230699-arcevnebi-internetit-sesazleblobebi-da-safrtxeebi>

<https://ge.usembassy.gov/ka/u-s-citizen-services-ka/voting-ka/>